

Uloga školske knjižnice u poticanju čitanja

Ana Marinić

Osnovna škola "Ivan Goran Kovačić", Velika

anamarinic888@gmail.com

Sažetak

Djeca danas sve manje čitaju i rjeđe se okreću knjizi. Stoga je potrebno poticati dijete na čitanje od najranije dobi, najprije u krugu obitelji, a potom tijekom svih godina školovanja. Cilj je rada prikazati ulogu i značenje školske knjižnice kao mjesta gdje se učenici susreću s knjigama te ulogu školskoga knjižničara kao osobe koja djecu u nižim razredima osnovne škole, uz učitelje, približava knjizi i čitanju.

U radu se izdvaja nekoliko primjera raznih kampanja i aktivnosti u poticanju čitanja te se prikazuju primjeri projekata i aktivnosti poticanja čitanja u koje školska knjižničarka u Osnovnoj školi *Ivan Goran Kovačić* u Velikoj uključuje učenike te škole.

Opisane su određene aktivnosti koje se u školskoj knjižnici provode te njihovi rezultati u vidu novih usvojenih spoznaja i raznih učeničkih radova nastalih tijekom izvođenja aktivnosti.

Iako školske knjižnice provode mnoštvo aktivnosti kako bi učenike potaknule na čitanje, važno je i dalje kontinuirano provoditi, ali i predstavljati te aktivnosti kao vid razmjene stručne prakse unutar zajednice. Poseban se naglasak stavlja na autorske aktivnosti provedene u sklopu nastavnih sati s učenicima.

Ključne riječi: knjiga, čitanje, poticanje, školska knjižnica, školski knjižničar, kreativnost

1. Uvod

U vremenu opće užurbanosti životnoga stila ljudi su sve veći dio vremena u danu zaokupljeni ekranima, dijelom zbog posla, odnosno školovanja, ali i zbog razonode. I odrasli mnogo manje čitaju nego što su to činile protekle generacije, a taj je trend posebno vidljiv u djece. Ekрани postaju dadilje i zamjenjuju roditeljsko čitanje priče ili slikovnice. Događa se da kada se pita učenike prvoga razreda čitaju li im roditelji bajke, samo se nekoliko dječjih ruku nađe podignuto u zraku. Očigledno je da dobar dio djece ne odrasta uz knjige i čitanje u krugu obitelji; istraživanja, a i praksa pokazuju da se današnja djeca teže usredotočuju na sadržaj, smanjena im je koncentracija, brzopleta su pa im je draže užurbano pritiskati tipke računala tijekom igranja računalne igre nego uložiti napor u čitanje neke knjige.

U PIRLS istraživanju koje procjenjuje čitateljske kompetencije desetogodišnjaka Hrvatska je sudjelovala 2011. godine. U rezultatima istraživanja zabrinjava podatak da je u Hrvatskoj, od 57 zemalja koje su sudjelovale u istraživanju, najveći postotak djece koja ne vole čitati (Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine, 2017).

Utvrđeno loše stanje stavilo je u središte pozornosti tu problematiku, stoga je na sjednici Vlade održanoj 2. studenoga 2017. godine usvojena Nacionalna strategija poticanja čitanja koja treba pridonijeti razvoju kulture čitanja. Jedan od školskim knjižničarima važnih ciljeva Strategije jest i sustavno opremanje školske knjižnice knjigama koje će učenici čitati iz užitka, ne zbog lektirnih obveza. Vizija se te strategije očituje u geslu „Čitajmo da ne ostanemo bez riječi“, a u skladu s tom vizijom u godini čitanja, kojom je proglašena 2021. godina, provele su se brojne kampanje, manifestacije, programi poticanja čitanja, projekti, aktivnosti, promidžbe knjiga, osnovali su se čitateljski klubovi – punom se parom radilo na promicanju knjige i čitanja.

Kao što piše u dokumentu Strategije, knjižničarima je osnovni posao poticanje čitanja, a školski knjižničari tu misiju obavljaju svakodnevno.

2. O važnosti čitanja

Čitanje je proces usvajanja kakva teksta na temelju prethodnoga poznavanja barem njegova jezika i pisma, ako već ne i vrsne, stilske, autorske, povijesne i kulturne pripadnosti

(Hrvatska enciklopedija, 2012.). Čitanje je aktivnost koja nam omogućuje da uranjamo u nepoznato, istodobno duboko bogateći vlastite spoznaje.

U radu *Užitak čitanja: intelektualna razbibriga i/ili intelektualna potreba* A. Peti-Stantić navodi kako „čitatelj čitanjem oživljava imaginarne, zamišljene svjetove koje je autor vidio dok je pisao ono što čitamo. Ali svaki čitatelj to čini na poseban, samo sebi svojstven način, zato što su svjetovi koji izranjaju iz teksta obogaćeni svijetom svakoga od nas” (Peti-Stantić, 2009).

M. Zovko navodi kako „važnost čitanja od najranije dobi, kada odrasli čitanjem naglas iskazuju čin ljubavi, obuhvaća razvoj dječje osobnosti, razvija kognitivne i emocionalne spoznaje, također potiče razvoj jezika te oblikuje društveno i kulturno stajalište. Uloga obitelji je temeljna jer teško će dijete postati čitač ako ne vidi kao primjer roditelja, ako oni u kući ne čitaju knjige i novine” (Zovko, 2011).

Izuzetno je važno poticati čitanje od najranije dobi, pa se već i jednogodišnjemu djetetu mogu čitati slikovnice primjerene za njegovu dob, s jednostavnim tekstovima i poticajnim ilustracijama. Pritom je važno stvoriti naviku svakodnevnoga čitanja djetetu, u trajanju od najmanje petnaest minuta dnevno. Razvidno je da djeca kojoj se čita od najranije dobi kasnije u životu postižu bolji uspjeh u školi, razvijaju svoj vokabular, proširuju znanje te bogate maštu.

A. Peti-Stantić podsjeća na tzv. začarani krug čitanja, odnosno na činjenicu da dobri čitači sve više čitaju, a loši postaju sve lošiji, odnosno čitaju sve manje (Peti-Stantić, 2019).

U rješavanju toga problema važnu bi ulogu mogla odigrati školska knjižnica, odnosno školski knjižničar koji bi takvoj djeci, koja su „loši čitači” i postupno gube volju za čitanjem, ponudio nešto „lakše” i atraktivnije naslove koji bi ih motivirali za čitanje i daljnju posudbu sličnih naslova.

M. Zovko u svom radu *Važnost čitanja* navodi kako je „osnovni element u motiviranju djece na čitanje stvaranje prilike da naiđu na fascinantne knjige, članke, zanimljivosti preko interneta i druge forme pisane riječi koje za njih imaju neko značenje. Čitanje treba biti zabavno” (Zovko, 2011).

3. Školska knjižnica

Školska je knjižnica organizirana zbirka knjižne i neknjižne građe koja pomoću djelatnosti knjižničnoga osoblja nabavlja, obrađuje, čuva i daje na upotrebu građu radi zadovoljavanja obrazovnih, kulturnih, informacijskih i stručnih potreba korisnika i permanentnoga obrazovanja (Standard za školske knjižnice, 2023).

UNESCO-ov manifest za školske knjižnice navodi da „školska je knjižnica mjesto gdje se učenik uvodi u svijet knjige i čitanja. U sklopu neposrednoga odgojno-obrazovnog rada s učenicima u školskoj knjižnici posebna pozornost posvećuje se razvijanju čitalačkih sposobnosti učenika, uvođenju suvremenih metoda u razvijanju sposobnosti djelotvornog čitanja te pomoći pri izboru knjiga. Školska knjižnica omogućuje učenicima stjecanje vještina za doživotno učenje, razvija njihovu maštu i pomaže im da postanu odgovorni građani” (1999).

Da bi se uopće došlo u priliku učenike motivirati za posuđivanje i čitanje knjiga, ponajprije ih valja motivirati za dolazak u školsku knjižnicu i njezino posjećivanje. Iako su veličina prostora i opremljenost školskih knjižnica te veličina fonda određene Standardom za školske knjižnice, u praksi se nailazi na mnogobrojna odstupanja od Standarda. Neadekvatan prostor, loša opremljenost, a ponajprije manjkav fond obveznih naslova te onih za čitanje iz užitka mogu znatno utjecati na učeničko posjećivanje školske knjižnice i korištenje njezinim uslugama. Nažalost, velike su neujednačenosti u veličini fonda knjiga kojima raspolažu školske knjižnice, no većina se školskih knjižničara snalazi u danim okolnostima te nastoji učiniti najviše u skladu s onim što im je na raspolaganju te uvjetima u kojima rade. Prostor se knjižnice ne može povećati, ali se može urediti i učiniti vizualno privlačnijim i funkcionalnijim.

Ono što svaka knjižnica, bez obzira na navedena odstupanja, može i treba ponuditi svojim korisnicima jest stručan i motiviran knjižničar. Školska se knjižnica može smatrati srcem škole, riznicom pisane riječi koja učenicima osigurava ulaz u svijet znanja, ali i mašte. U skladu s navedenim, zanimanje je školskoga knjižničara izuzetno dinamično i kreativno.

4. Školski knjižničar kao promotor knjige i motivator za čitanje

A. Kolarić drži da „knjižničar za mlade treba posjedovati iskren, po mogućnosti nepresušan, entuzijazam i mora voljeti rad s mladima” (Kolarić, 2013). Učenike se u školsku knjižnicu, osim knjigama i slikovnicama, može privući i mnogobrojnim časopisima, atraktivnom popularno-znanstvenom literaturom, raznovrsnim priručnicima za kreativni rad, društvenim igrama te mogućnošću rada na računalu. Također, učenici moraju znati da sve svoje slobodno vrijeme boravka u prostoru škole, prije i poslije nastave, za vrijeme odmora i slobodnih sati, mogu provesti u svojoj školskoj knjižnici čitajući, pišući zadaću, igrajući društvene igre ili sudjelujući u nekom vidu kreativnoga rada. Učenički motiv za posjet, dakle, ne mora primarno biti uvjetovan aktivnošću posudbe nekoga naslova, no svaki će predan knjižničar iskoristiti priliku učenikova boravka u prostoru knjižnice da ga motivira na posudbu nekoga zanimljivoga književnoga naslova.

I. Stričević navodi da se često školskim knjižnicama pripisuje zadaća poticanja čitanja koje je u funkciji odgojno-obrazovnoga procesa, a narodnima se „ostavlja” u zadaću poticanje čitanja iz užitka te se pita mogu li te uloge doista biti podijeljene na taj način te može li se čitanje iz užitka striktno odijeliti od funkcionalnoga čitanja (Stričević, 2009). Čini se da su te uloge nedjeljive te da je primarna zadaća školskoga knjižničara poticati učenike na čitanje svih vrsta literature, i one zadane, još češće i one koja ne spada u obvezno štivo. Iskustvo rada u školskoj knjižnici pokazuje da će se učenike koji nerado čitaju za čitanje pridobiti upravo nuđenjem i motiviranjem za posudbu knjiga za tzv. čitanje iz užitka. Uputno je započeti s recentnim naslovima popularne literature, kao što su to trenutačno *Gregov dnevnik*, *Tom Gates*, *Najgora djeca na svijetu* itd. Od domaćih autora učenicima nesklonima čitanju preporuča se ponuditi naslove Sanje Pilić, Sanje Polak i drugih popularnih autora, kao što su *Mama, nemoj me gnjaviti*, *Dnevnik Pauline P.* i dr. Osim što su pisana laganijim stilom, ta djela učenike nesklone čitanju također privlače atraktivnim likovnim oblikovanjem i dizajnom, što igra nemalu ulogu u motiviranju učenika za posudbu knjiga i samostalno čitanje. Logično je da nova, šarena i sjajna izdanja lakše nađu put do svojih mladih čitatelja jer je njima vizualan dojam vrlo važan. I odrasli radije posežu za novijim, očuvanim i privlačnijim koricama na polici.

M. Zovko govori da „zadaca je školskog knjižničara od učenika stvoriti čitatelja koji će s oduševljenjem i radošću osjetiti književno djelo jer čitanjem učenik otkriva raznolik svijet literature te je motiviran za izvanškolsko čitanje i kreativno korištenje slobodnoga vremena” (Zovko, 2011). U situaciji kada učenik ima slobodan sat i dolazi u školsku knjižnicu, knjižničar mu može ponuditi nov zanimljiv naslov koji će ga potencijalno privući. Ponekad se knjižničari osjećaju kao agenti prodaje nagovarajući učenika da posudi neku knjigu i upusti se u čitanje, no pozitivna povratna informacija učenika nakon čitanja iznimno je važna i poticajna za daljnji rad. Kao što je već spomenuto, potrebno je posebno voditi računa o tome koju se knjigu preporučuje kojemu učeniku. Davanje zahtjevnoga djela učeniku koji nije zaljubljenik u čitanje i čije čitateljske sposobnosti navedeno djelo premašuje može izazvati suprotan učinak – učenik nakon pokušaja čitanja može biti obeshrabren i to ga iskustvo može odbiti od knjige i čitanja. Nasuprot tomu primjeru, učenicima za koje se zna da mogu svladati određen stupanj složenosti književnoga djela i da će samo rasti čitanjem naslova slične težine, treba ponuditi književno djelo koje će ga potaknuti na daljnji razvoj.

Postavlja se pitanje koliko školski knjižničari uopće poznaju učenike koji pohađaju škole, a posebno one koji rjeđe posjećuju školsku knjižnicu i kako je moguće dobro procijeniti koju je knjigu uputno preporučiti kojemu učeniku. Da bi se dobro upoznalo učenike i njihove čitateljske sklonosti i navike, uključuje ih se u projekte poticanja čitanja, održavaju se kreativni sati lektire te se učenicima nastoji općenito približiti knjiga i čitanje pri obilježavanju važnijih datuma tijekom cijele školske godine.

5. Projekti i aktivnosti školskih knjižničara kao poligoni za poticanje čitanja kod učenika

U hrvatskim se školama provode brojni projekti radi promicanja čitanja. Sljedećih nekoliko provodi se na državnoj razini, a u njih su bili uključeni učenici Osnovne škole *Ivan Goran Kovačić* u Velikoj.

Mjesec hrvatske knjige manifestacija je koja se obilježava svake godine od 15. listopada do 15. studenoga. Organiziraju je Knjižnice grada Zagreba, a svake je godine tematski drukčije određena. U trideset dana trajanja manifestacije u knjižnicama na području Republike Hrvatske odvijaju se raznoliki programi, književni susreti, promocije, izložbe i

mnoge druge aktivnosti vezane za knjigu i čitanje. U Osnovnoj školi *Ivan Goran Kovačić* u Velikoj tijekom Mjeseca hrvatske knjige provode se raznovrsne aktivnosti u organizaciji školske knjižnice, u skladu sa zadanom temom. U godini s temom *Europska godina aktivnog starenja i međugeneracijske solidarnosti* učenici su čitali odabrane ulomke korisnicima doma za starije i nemoćne osobe, u godini manifestacije posvećene enciklopedistici učenici su naučili kako se koristiti mrežnim izdanjima enciklopedija i leksikona. U godini kada je tema bila O čemu govorimo kada govorimo o ljubavi? učenici su čitali ljubavne priče domaćih spisateljica te izrađivali prigodne straničnike. U posljednjih je nekoliko godina središnji program te manifestacije maraton čitanja pod nazivom Minuta za čitanje u okviru kojeg su učenici ove škole čitali odabrane tekstove vezane za teme manifestacije.

Noć knjige manifestacija je koja se održava svake godine 22. travnja, na Dan hrvatske knjige, a obiluje brojnim aktivnostima vezanima za knjigu i čitanje. Knjižnica Osnovne škole *Ivan Goran Kovačić* u Velikoj sudjelovala je u tom projektu od samoga početka, među tek nekoliko školskih knjižnica u Hrvatskoj. Knjižničarka je učenicima u tim prigodama pripremala radionice vezane za nelektirne, atraktivne naslove. Mahom je bila riječ o učenicima razredne nastave koji su poslušali priču iz slikovnice, a zatim sudjelovali u raznovrsnim aktivnostima kao što su rješavanje različitih zadataka, gledanje animiranih filmova, igranje kvizova, izrada modela od papira tehnikom origamija, izrade junaka priče uz pomoć balona i kolaža, čitanje s predviđanjem, pisanje kratke priče i sl.

Čitamo mi, u obitelji svi izvršno je osmišljen projekt poticanja obiteljskoga čitanja. Projekt se provodio unutar Hrvatske mreže školskih knjižničara, s učenicima trećih razreda osnovne škole. Provodili su ga knjižničari koji su, na početku projekta, odabrali naslove s popisa predloženih za pojedine skupine knjiga – slikovnice, knjige za slobodno vrijeme, priručnik za odgoj, stripovi, popularnoznanstvene knjige itd. Svakoga petka drugi je učenik kući nosio naprtnjaču punu knjiga koje su se potom čitale u krugu obitelji. Učenik je svoje dojmove zapisivao u knjigu dojmova, a svoj je osvrt upotpunio crtežom ili fotografijom obiteljskoga čitanja. Taj je projekt školskim knjižničarima bio izvršna prilika za nabavu novih, popularnih naslova za čitanje iz užitka za školsku knjižnicu, a ti su se naslovi, po svršetku projekta i povrata naprtnjače s knjigama u školu, redovito nalazili među najposuđivanim naslovima fonda, tako da je projekt, osim obiteljskoga čitanja, poticao učenike na posuđivanje i čitanje knjiga iz školske knjižnice.

Čitajmo zajedno – čitajmo naglas: zaboravljene knjige projekt je koji je osmislio i vodio stručni suradnik knjižničar Denis Vincek. U svakoj se školi, u pravilu, uključuju učenici jednoga razreda kojima se naglas čita djelo koje ne smije biti obvezna lektira. Stručni suradnici knjižničari i razredni učitelji trude se sa što više kreativnih aktivnosti popratiti čitanje. Jedna je od vrijednosti toga projekta u tome što on nema natjecateljski karakter – svi su pobjednici jer potičući čitanje kod djece razvija se niz kompetencija za vrijeme provođenja projekta i pripremanja završnoga izlaganja. U Osnovnoj školi *Ivan Goran Kovačić* u Velikoj taj se projekt provodi nekoliko godina, s učenicima trećega ili četvrtoga razreda. Pokazalo se, kako navode D. Gabelica i M. Težak, da se tijekom toga postupka čitanje stavlja u središte druženja, a „sam čin čitanja i pričanja priča dobiva na važnosti te njime potičemo djecu na ponovno, samostalno čitanje iste priče” (Gabelica i Težak, 2019). Najvećim se uspjehom toga projekta, osim završnih kreativnih uradaka u vidu crteža, igrokaza ili multimedijских uradaka, smatra učenikova želja za samostalnim čitanjem teksta koji je prvi put čuo tijekom realizacije projekta. To je rezultat aktivnosti čitanja naglas, koje pripada tradicionalnim metodama, a zapravo je vrlo interaktivan čin ako se izvodi na pravi način, uz prekide, pitanja učenicima i poticanje komunikacije o onome što se upravo čulo.

Nаша mala knjižnica projekt je Ibis grafike usmjeren na popularizaciju čitanja među djecom i stalno povećanje i razvoj dječje publike, i to zanimljivim i poticajnim aktivnostima prilagođenim njihovu uzrastu. Taj međunarodni projekt nudi moderne slikovnice nastale u suradnji s priznatim autorima i ilustratorima. Uz šest slikovnica dolaze i tematske kreativne knjižice koje obiluju zanimljivim zadacima i likovnim izazovima. Učenici mogu sudjelovati u raznim aktivnostima kao što je aktivnost izrade čitateljskoga vlakića, koja podrazumijeva da se u razredu na zid nalijepi lokomotiva te da svaki učenik koji pročita knjigu (ili mu je netko pročita) može dodati jedan vagon na koji će napisati svoje ime i naslov knjige. Zanimljiva je aktivnost toga projekta i osmišljavanje i uređivanje čitateljskoga kutića. U projekt je bilo uključeno nekoliko učenika četvrtoga razreda Osnovne škole *Ivan Goran Kovačić* u Velikoj, koji su sudjelovali u svim zadacima, a posebno su se potrudili oko izrade čitateljskoga kutića te su za njegovo uređenje nagrađeni posebnom nagradom.

E-twinning projekt *Uz čitanje riječi rastu* prije nekoliko su godina osmislile i pokrenule učiteljice Marija Bulut Lukačević, Monika Mužar-Kos i Ljiljana Marinjak. Riječ je o projektu

za poticanje čitanja u koji se uključilo preko 300 učitelja iz Hrvatske i inozemstva. U Velikoj su u taj projekt uključeni učenici svih razreda s kojima knjižničarka redovito održava kreativne sate lektire, poglavito s učenicima razredne nastave. Taj se projekt pokazao izvrsnim okvirom za okupljanje aktivnosti za poticanje čitanja koje knjižničarka provodi s učenicima.

U nastavku su izložene neke ideje kreativnoga vida nastave pri obradi književnih djela koje je knjižničarka Osnovne škole *Ivan Goran Kovačić* u Velikoj uporabila u svom radu u navedenim projektima. Sve provedene aktivnosti motiviraju učenike za samostalno čitanje odabranih naslova, što i jest cilj takvoga nastavnoga sata.

Valja napomenuti da je učenicima prvoga razreda uvijek uputno slikovnicu pročitati naglas jer, prema D. Gabelica i M. Težak, „ako je čitanje napor, može se dogoditi da imerzija izostane, a s njom i razumijevanje teksta – ugodno iskustvo druženja s književnošću dijete će zasigurno nagnati da ga poželi ponoviti pa je vjerojatnost da će dijete samo posegnuti za knjigom nakon toga zasigurno veća” (Gabelica i Težak, 2019).

Tijekom sati posvećenih slikovnicama i knjigama knjižničarka se često koristi tehnikom origamija, tradicionalne japanske vještine kreiranja modela od papira. Origami ima osobine igre, koja je vrlo važna za razvoj djeteta. To je zabavna aktivnost koja prati određena pravila, uključuje emocije, a za djecu je vrlo uzbudljivo iščekivanje nastanka oblika od papira. Origami ujedno razvija motoričke i intelektualne sposobnosti, kreativnost i strpljenje, potiče maštu, razvijanje smisla za estetiku i logičko razmišljanje. Tijekom rada se uvidjelo kako origami kod djece razvija samopouzdanje i smatraju ga zabavnim. Stoga se ta tehnika upotrebljava tijekom sati za poticanje čitanja. Tehnika je korištena uz sljedeće naslove: *Dome, slatki dome* Svjetlana Junakovića (papirnate kućice), *Priča o kravati* Božidara Prosenjaka (papirnate kravate), *Riba duginih boja i mali stranac u nevolji* Marcusa Pfistera te Puškinove priče *Bajka o ribaru i ribici* (model ribe), *Ljubavne muke jednog Luke* Ivanke Borovac (model srca), *Poštorska bajka* Karela Čapeka i *Pismo iz Zelengrada* Nevenke Vidak (papirnata omotnica). S učenicima osmih razreda, nakon čitanja romana *Sadako hoće živjeti* Karla Brucknera u kojem tehnika origamija zauzima značajno mjesto u samoj radnji, izrađivalo se papirnate ždralove.

Slika 1. Origami model ribe – *Bajka o ribaru i ribici*, učenički radovi

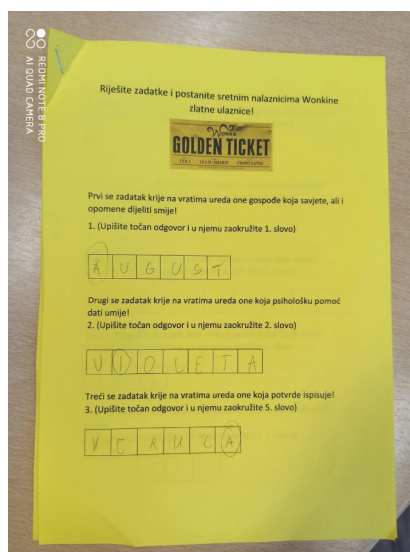
Slika 2. Origami model ždrala – *Sadako hoće živjeti*, učenički radovi

U radu s učenicima nižih razreda, kad je u središtu pozornosti prepričavanje pročitane priče koja im je obvezno prethodno pročitana naglas, knjižničarka se koristi japanskom metodom kamišibaj; učenici u skupinama crtaju zadane prizore, likove ili predmete iz priče. Svoje crteže potom stavljaju u butaj (drveni ormarić) te ih usmeno izlažu prepričavajući priču i tako stvarajući kamišibaj, umjetnost pripovijedanja uz pomoć slika.

Slika 3. Kamišibaj crteži, učenički radovi

Knjižničarka je učenicima za roman *Charlie i tvornica čokolade* spisatelja Roalda Dahla osmislila i pripremila igru s blagom – potragu za zlatnom ulaznicom. Podijelila ih je u četiri skupine; svaka je skupina dobila listić s devet istih pitanja, ali različito poredanih. Učenici su dobili uputu da kod svakoga pitanja najprije trebaju riješiti zagonetku kako bi saznali na kojim se vratima u školi krije baš to pitanje. Kada su otkrili o kojim je vratima riječ (vrata ureda pedagoginje, psihologinje, tajnice itd.), skenirali su QR kod iza kojega se krilo pitanje o imenima likova iz romana itd. te su svoje odgovore upisali u kvadratiće na listiću. Nakon toga su trebali zaokružiti zadano slovo u svakom odgovoru na svih devet zadataka te dobivena slova prepisati u devet kvadratića. Slova su bila pobrkana i tvorila su naziv prostorije u kojoj se nalazila zlatna ulaznica, a učenici su ih pravilno poredali i otkrili da je to – knjižnica. U knjižnici ih je u omotnicama dočekaao posljednji zadatak čije im je rješenje otkrilo točno mjesto na kojem su pronašli zlatnu ulaznicu i nagradnu čokoladicu.

Slika 4. Radni listić potrage za blagom – *Charlie i tvornica čokolade*

Slika 5. Igra potraga za blagom – Charlie i tvornica čokolade

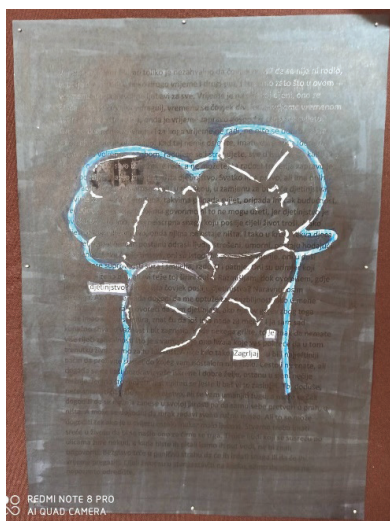
Pri lektirnim satima dobro je učenicima zadati problemske zadatke; primjerice, u sklopu sata obrade naslova *Družba Pere Kvržice* Mate Lovraka učenicima se može postaviti zadatak da u skupinama iznjedre neki društveni problem njihove lokalne sredine te zajednički osmisle modele njegova rješavanja. U sklopu obrade naslova *Maca papučarica* učenici u skupinama navode koje su njihove dnevne obveze i dužnosti u krugu obitelji, a potom ih uspoređuju s dječjim pravima.

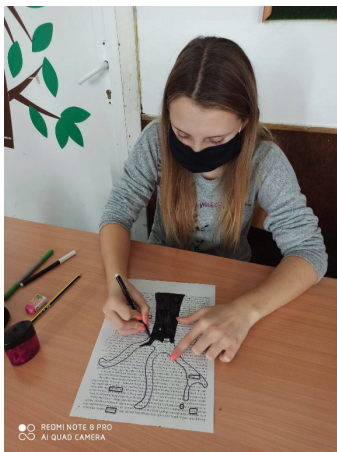
U svom se radu s učenicima pri čitanju priče *Tko je dobar, a tko ne, Crvenkapice?* Stevea Smallmana knjižničarka koristila metodom čitanja s predviđanjem – odlična je za dinamičan i uzbudljiv sat posvećen književnomu djelu, posebno ako je riječ o takvoj slikovnici u kojoj je općepoznata, tradicionalna priča izmijenjena i prikazana na nov, neizvjestan način. Priča se čita dio po dio, a učenici ispunjavaju tablicu predviđanja prije i nakon svakoga pročitana dijela priče pokušavajući predvidjeti što će se dogoditi, navođenjem argumenata za svoja predviđanja.

Posljednjih je godina popularna metoda zvana „lektira iz vrećice” ili „lektira iz škarnicla”; učenici tijekom ili nakon čitanja crtaju predmete koji se spominju u knjizi te crteže ili pak stvarne predmete stavljaju u *škarnicl*. Potom na jedan papir napišu naziv djela, ime autora te nacrtaju ilustraciju i nalijepe ga na prednju stranu *škarnicla*. Učenici na satu predstavljaju svoje crteže te pojašnjavaju za koji su dio priče vezani. Tom se metodom knjižničarka koristila pri obradi naslova *Prašnjavko* Želimira Hercigonje i učenicima se jako svidjela.

Slika 6. Lektira iz škarnicla – *Prašnjavko*

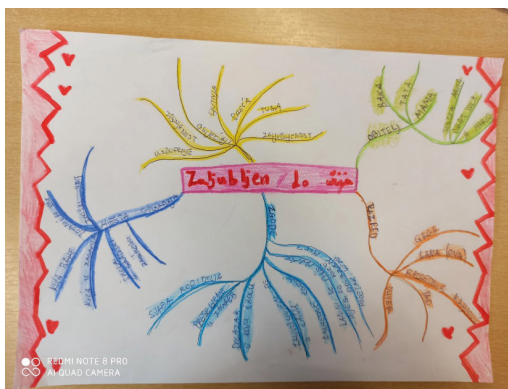
S učenicima je osmih razreda, nakon čitanja zadanih priča iz zbirke *Priče iz Vukovara* Siniše Glavaševića, knjižničarka provela dva sata stvaranja tzv. *blackout* poezije; riječ je o tzv. nađenoj poeziji koja nastaje recikliranjem već postojećega teksta. Učenicima se da tekstni predložak koji može biti dio nekoga postojećega književnoga djela, a potom oni samostalno, po vlastitu nahodjenju, u tekstu odaberu nekoliko riječi koje će tvoriti smislen stih. Te riječi potom zaokružuju, a ostatak teksta zatamne ili oslikaju. Knjižničarka je učenicima pripremila predložak sačinjen od dijelova devet priča iz zbirke spojenih u jednu cjelinu, a potom su ga pročitali i samostalno izdvojili riječi koje su odabrali za stvaranje svoje pjesme. Ostatak su teksta zatamnili i ilustrirali crtežima te tako ujedno stvorili originalne vizualne radove. Tim načinom recikliranja teksta učenici su stvarali vlastite pjesničke uratke od kojih je svaki bio jedinstven i poseban na svoj način.

Slika 7. *Blackout* poezija – *Priče iz Vukovara*, učenički rad

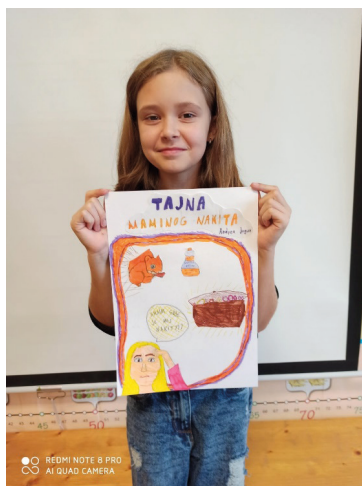
Slika 8. Blackout poezija – Priče iz Vukovara, učenički rad

Izrada umne mape jest kreativna aktivnost koja se često koristi na satima posvećenima nekomu književnomu djelu, bilo da je riječ o tradicionalnoj ili pak digitalnoj inačici. Umna je mapa vrsta dijagrama koji sadrži središnji tematski pojam te neodređen broj asocijacija vezanih za taj pojam. Središnji pojam pritom može biti naslov književnoga djela ili pak tema ili motiv iz teksta. Primjerice, na satu romana Mire Gavranca *Zaljubljen do ušiju* učenici su stvarali umnu mapu istoimenoga središnjega pojma, a na satu posvećenomu pričama Božidara Prosenjaka iz zbirke *Sijač sreće* učenici su izradili umne mape sa središnjim pojmom „sreća”.

Slika 9. Umna mapa – *Zaljubljen do ušiju*, učenički rad

Učenicima se mogu pripremiti različiti kreativni zadatci vezani za pročitani naslov. Nakon pročitana romana *Tajna čokoladnih bombona* Nives Madunić Barišić učenici su osmišljavali naziv vlastitoga kriminalističkoga romana koji je morao započeti riječju tajna, odrediti koje će se dvije životinje, po uzoru na spomenuti roman, naći u ulogama glavnih detektiva te osmisliti novo detektivsko pomagalo po uzoru na one spomenute u romanu.

Slika 10. Detektivi i pomagala – *Tajna čokoladnih bombona*, učenički rad

Učenici su se na temelju priča ili pjesama okušali u vlastitom literarnom izričaju, pa su tako, nakon čitanja priče *Djetinjstvo u Zlatnoj dolini* Zlate Kolarić-Kišur, pisali kratku priču o vlastitu djetinjstvu upotrebljujući nekoliko zadanih riječi iz originalne priče. Nakon čitanja pjesama Grigora Viteza učenici su ilustrirali stihove, a nakon čitanja priča iz zbirke Pike Vončine *Četiri godišnja doba* izrađivali su kartonske likove iz priča.

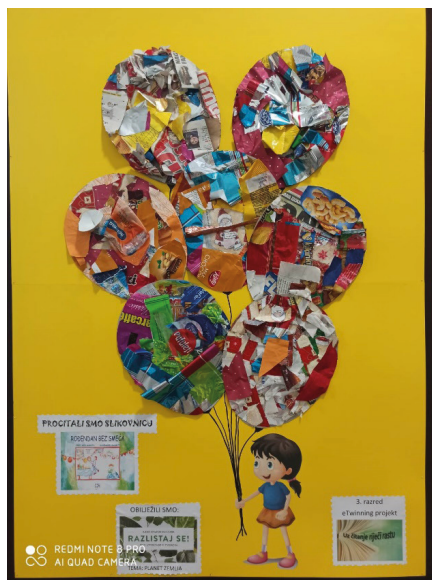

Slika 11. Stvaranje kartonskih likova – *Četiri godišnja doba*, učenički radovi

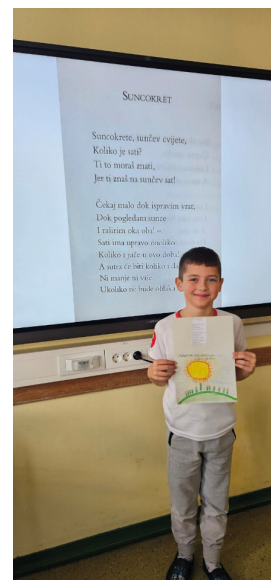
Po uzoru na Toma Gatesa, junaka istoimenih popularnih romana Liz Pichon, učenici su stvarali rečenice, a po uzoru na junake slikovnice *Rođendan bez smeća* Bože Markote izradili su zajednički likovni rad recikliranjem omota slatkiša, vrećica i odbačenih ukrasnih papira.

Slika 12. Crtkarije u stilu Toma Gatesa, učenički rad

Slika 13. Likovno oblikovanje recikliranjem – Rođendan bez smeća, učenički rad

Slika 14. Ilustriranje poezije – Pjesme, učenički rad

Nakon čitanja romana *Ključić oko vrata* Nikole Pulića učenici su izradili modele ključeva od papira ili od gipsa.

Slika 15. Papirnati ključevi – *Ključić oko vrata*, učenički radovi

Učenicima se može ručno izraditi igra memorije sa slikama likova iz priče, a mogu igrati u skupinama i na taj način zaokružiti sat posvećen književnomu djelu. Također, na temelju pročitanoga romana, može se izraditi slikopriča koju im se ponudi u dijelovima kako bi kronološki poredali događaje. Moguće je osmisлити listić s pitanjima u kojima učenici sebe stavljaju u poziciju glavnoga lika te trebaju napisati što bi učinili u pojedinoj situaciji. Na primjer, što bi izabrali da su na mjestu bake u priči *Šuma Striborova* ili što bi oni stvorili da im Kosjenka pokloni tri bisera. Učenicima se može dati zadatak da ilustriraju naslovnicu književnoga djela ili da pak izrade naslov djela u obliku grafita. Snimanje videomamca ili videopreporuke za neko književno djelo kreativan je zadatak koji se često daje učenicima,

a mogu ga izvesti skupno ili pojedinačno, otkrivajući dijelove teksta ili govoreći iz pozicije nekoga od likova.

Za motivaciju na početku sata posvećenoga književnomu djelu dobro je pustiti neki video ili animirani film koji je vezan za poruku ili sadržaj djela, a također se može ponuditi slaganje slagalice slike naslovnice ili neke ilustracije, vezane za djelo, na temelju koje se najavljuje naslov priče. Slagalice je najjednostavnije izraditi u digitalnom alatu Jigsaw planet.

Kvizove je poželjno izraditi u digitalnom interaktivnom alatu, npr. Kahootu, jer učenici viših razreda posjeduju tablete ili se koriste školskim prijenosnim računalima pa im je iznimno zanimljiv taj način odgovaranja na pitanja. U digitalnom alatu Wordwall također se mogu izrađivati kvizovi i mnoštvo drugih zadataka, a za velik broj njih postoje i predlošci. Tako se za zadatke spajanja imena likova i opisa ili imena likova i citata najčešće upotrebljava predložak Spoji, a za pogađanje koja ilustracija pripada kojoj priči ili poglavlju odličan je predložak Otvaranje okvira ili predložak Igra pamćenja. Za prepričavanje sadržaja pročitana djela ili postavljanje pitanja otvorenoga tipa izvršno služe predlošci Čudnovati kotač ili Izmiješane kartice. Za zadatke u kojima se učenicima izloži tekst s prazninama u koje moraju umetnuti riječi koje nedostaju poželjan je predložak Riječ koja nedostaje. Taj je tip zadatka izvrstan za mlađe učenike kako bi se ustanovilo njihovo razumijevanje pročitana teksta. Također, često se upotrebljavaju predlošci Anagram ili Vješala ako je potrebno da se učenici prisjete ključnih pojmova ili glavnih likova djela. Učenici prvoga i drugoga razreda također jako vole odgovarati na pitanja u predlošku Gameshow kviz, koji im je u tom uzrastu primjereniji nego Kahoot koji ipak zahtijeva veću vještinu čitanja, brzinu i koordiniranost pokreta.

Na temelju šaljive pjesmice *Autoportret* Sanje Pilić iz zbirke *E, baš mi nije žao* te ilustracije učenici su pisali šaljivu autobiografsku pjesmicu i crtali vlastiti autoportret. Potom su izradili vlastiti avatar u digitalnom alatu Avatar Maker. Nakon čitanja priče *Recept za ljeto* iz iste zbirke učenici su osmislili vlastiti recept za neko drugo godišnje doba nižući asocijacije u digitalnom alatu WordArt, u kojem se može izabrati i oblik unutar kojega će se ti pojmovi pojaviti. Taj je digitalni alat pogodan za oblikovanje uradaka u kojima se ističu asocijacije ili ključne riječi.

Slika 16. Izrada digitalnih avatara – *Autoportret*, učenički radovi

U alatu Google forms može se izraditi vrlo popularna digitalna igra *Escape room*, u koju se mogu postaviti zadatci izrađeni u raznim digitalnim alatima. Učenici su motivirani za rješavanje razina i stizanja do kraja igre.

Pri obradi naslova *Duh u močvari* Ante Gardaša učenici su crtali dva prizora iz romana, a ti su crteži skenirani. Učenici su na satu pomoću tih crteža u digitalnom alatu BreakYourOwnNews izradili vlastite vijesti. U alat su učitali svoj crtež, a potom osmislili naslov vijesti te kratak podnaslov koji pojašnjava naslov. Taj je alat primjenjiv kod obrade velikoga broja književnih djela, a iako naizgled jednostavan, zahtijeva promišljanje učenika i potiče stvaralački rad.

Slika 17. Izrada vijesti u alatu BreakYourOwnNews – *Duh u močvari*, učenički radovi

Digitalni alat Canva pruža mnoštvo mogućnosti, a jedna je od najjednostavnijih izrada vlastitoga plakata. Alat je intuitivan i jednostavan i obiluje mnoštvom gotovih predložaka koji se mogu prilagođavati potrebama zadatka. Na primjer, nakon čitanja *Pjesama Dobriše Cesarića*, učenici su, uvrštavanjem fotografija s interneta prema vlastitom odabiru, vizualizirali čitavu pjesmu ili odabrane stihove.

Slika 18. Vizualizacija poezije – *Pjesme*, učenički radovi

Učenički digitalni uradci ili skenirani radovi često se mogu postaviti na interaktivnu ploču Padlet. Taj je alat odličan za dijeljenje sadržaja, za suradnju te za prezentaciju učeničkih uradaka. Izuzetno je jednostavan za uporabu, stoga se učenici rado njime koriste. Posebno je pogodan za kraće istraživačke radove pri uvodnim satima lektire. Pri obradi naslova *Zeleni pas* Nade Mihelčić, *Olfi među ženama* Christine Nöstlinger i *Bijeli klaun* Damira Miloša knjižničarka je učenicima pripremila pitanja vezana za sadržaj romana te širu tematiku vezanu za sadržaj te ih postavila na Padlet ploču, zajedno s nekolicinom poveznica koje trebaju otvoriti, pročitati sadržaj tekstova te pronaći i prepisati odgovore na zadana pitanja, postaviti fotografije ili poveznice s glazbenih servisa. Također, za pretraživanje odgovora na svoje upite učenici su mogli upotrebljavati ChatGPT, sustav umjetne inteligencije. Tako su učenici tijekom sata posvećenom romanu *Zeleni pas* istraživanjem priloženih poveznica s člancima odgovarali na pitanja o ovisnosti te pisali poruke ovisnici Vlatki. Na satu posvećenom romanu *Bijeli klaun* učenici su istraživali značenja boja postavljajući fotografije boja kako ih vide daltonisti te sudjelujući u videotestu na daltonizam. Tijekom sata posvećenoga romanu *Olfi među ženama* učenici su, također radom na Padlet ploči, osmišljavali i pisali nastavak romana, crtali Olfija, postavljali fotografije mode osamdesetih, pisali preporuke za roman itd. Pri satu posvećenom djelu Želimira Hercigonje *Tajni leksikon*

učenici su izrađivali vlastiti digitalni leksikon na ploči Padleta; prethodno se za svakoga učenika na toj ploči pripremio jedan stupac imenovan njegovim imenom, a zadatak im je bilo osmišljavanje i pisanje jednoga zanimljivoga pitanja u tom svom stupcu. Učenici su se potom *upisivali* u taj digitalni leksikon odgovarajući jedni drugima na postavljena pitanja. Autora se najkreativnijega pitanja može nagraditi simboličnom nagradom za trud.

Vrlo jednostavan i efektan digitalni alat jest i Mentimeter, u kojem se učenicima može postaviti motivacijsko pitanje, kao uvod u priču o pročitanoj djelu, npr. uvodno pitanje u sat o romanu *Bijeli klaun*: „Koja vam je boja omiljena?” Učenici odgovore unose preko svojih mobilnih uređaja te se oni trenutačno pojavljuju na ekranu u obliku oblaka riječi.

M. Gabelica i D. Težak u svom su istraživanju o lektiri došli do spoznaje da učenici mišljenje o knjigama često stječu upravo na satima lektire te višom ocjenom ocjenjuju ona djela koja su na satu lektire bila obrađena na „malo drukčiji način”. Navode kako su u neobveznom razgovoru s učenicima trećaši ispričali kako su posebno uživali na lektirnom satu *Pinokija* jer im je knjižničarka čitala ulomke iz djela, a pripremila im je i posebnu predstavu i igre lutkama. Nadalje su uvidjeli „kako se učenici u potankosti sjećaju onih posebnijih sati lektire na kojima su slušali učitelja ili knjižničara kako im čita, na kojima su 'kartali' pismima, doživljaje lika crtali u stripu i sl.” (Gabelica i Težak, 2019).

Ovdje valja istaknuti kako su knjižničari u navedenim primjerima svakako u povoljnijem položaju nego učitelj razredne nastave ili učitelji hrvatskoga jezika, iz jednostavnoga razloga; knjižničari ne moraju ocijeniti, odnosno sumativno vrednovati učenički rad tijekom sati lektire. Taj je nepopularniji dio na učiteljima, dok se knjižničari u potpunosti mogu posvetiti stvaranju što kreativnijega i zabavnijega sata posvećenoga lektirnom ili bilo kojemu drugomu književnomu naslovu koji žele predstaviti učenicima.

Iz iskustva autorice, kao ilustracija prethodno prikazanoga, navodi se primjer učenika 3. razreda Osnovne škole *Ivan Goran Kovačić* u Velikoj, inače nesklonoga čitanju. Nakon održane radionice vezane za pjesme Luke Paljetka iz zbirke *Miševi i mačke naglavačke* oduševljeno je uskliknuo: „Ovo mi je najbolja lektira ikad!” Što je izazvalo takvu njegovu pozitivnu reakciju? Nakon čitanja pjesama i rješavanja zadataka vezanih za pročitano učenici su tijekom sata lektire, uz demonstraciju i asistenciju knjižničarke, izrađivali papirnati model mačke tehnikom origamija. Toga je učenika toliko oduševio konačni proizvod toga

dugotrajnoga savijanja papira da je svoje oduševljenje odmah povezao sa šaljivim „mačjim” pjesmama iz popularne zbirke. Vjerojatno je da će ta aktivnost i njezin konačni proizvod kod njega evocirati lijepa sjećanja na spomenute pjesme, koje bi inače bile samo još jedna u nizu „dosadnih” lektira.

Zaključak

Cilj je ovoga rada bilo prikazivanje uloga školske knjižnice u poticanju čitanja, s posebnim naglaskom na prikaz uloge stručnoga suradnika knjižničara koji, uključivanjem učenika osnovne škole u projekte poticanja čitanja te raznovrsne aktivnosti povezane s knjigom i čitanjem, ima izuzetno važnu ulogu motivatora u razvoju čitalačke pismenosti osnovnoškolaca.

Kao što je navedeno u tekstu Nacionalne strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine, „pad interesa za knjigu i čitanje, promijenjeni načini čitanja u digitalnom okruženju i nedostatna kompetencija pismenosti od svakog društva zahtijevaju da se sustavno i strateški bavi pitanjima kulture pismenosti”.

Poticajno obiteljsko okruženje u kojem se djetetu omogućava rani susret s knjigom i pisanom riječi izuzetno je važno za njegov daljnji razvoj. Djeci treba čitati naglas od najranije dobi, a sklonost prema pričama zajedno s roditeljima njeguju i potiču odgojitelji tijekom vrtićke dobi djeteta. Dolaskom u školu, učitelji djetetu prenose vještinu čitanja te je ono u mogućnosti samostalno zakoračiti u svijet pisane riječi. Školski su knjižničari, uz učitelje razredne nastave i učitelje hrvatskoga jezika, neizostavni sudionici lanca promicanja čitanja; djeci preporučuju i posuđuju knjige te od njih stvaraju aktivne članove školskih knjižnica, uključuju ih u projekte radi poticanja čitanja i u raznovrsne aktivnosti kojima je u središtu pozornosti upravo slikovnica ili knjiga. Sudjelovanjem u takvim projektima učenici upoznaju književnost na drukčiji način jer sudjeluju u rješavanju zadataka i kvizova uporabom digitalnih alata, kreativnim aktivnostima kao što su origami, izrada crteža za kamišibaj, osmišljavanje *blackout* poezije i sl.

Potaknuti dijete na čitanje u današnjem digitalnom dobu izazovan je i nimalo lak zadatak, no ako se makar jednom učeniku koji nije ljubitelj čitanja uspije približiti poticajan svijet književnosti, zadatak se školskih knjižničara može smatrati uspješnim.

Literatura

Gabelica, M., Težak, D. (2019). *Kreativni pristup lektiri*. Zagreb: Ljevak.

Čitanje. U Hrvatska enciklopedija. [citirano: 2024-04-01]. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/citanje>

International Federation of Library Associations and Institutions (2024). *UNESCO-v manifest za školske knjižnice*. [citirano: 2024-08-03]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-manifesto-hr.pdf>

Kolarić, A. (2013). *Knjižnica Google generacije – je li to moguće?: knjižnica za nove generacije*. [citirano: 2024-08-17]. Dostupno na: [https://bibliobus.gkr.hr/Magazin/Djeca/\(title\)/Knjiznica-Google-generacije-je-li-to-moguće/\(article_id\)/5064](https://bibliobus.gkr.hr/Magazin/Djeca/(title)/Knjiznica-Google-generacije-je-li-to-moguće/(article_id)/5064)

Ministarstvo kulture (2024). *Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine*. [citirano: 2024-08-17]. Dostupno na: https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalna%20strategija%20poticanja%20%C4%8Ditanja_tekst.pdf

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih (2024) *Standard za školske knjižnice*. [citirano: 2024-08-17]. Dostupno na: <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/OpremanjeSkola/Standard-za-knjiznice/Standard-za-skolske-knjiznice.pdf>

Peti-Stantić, A. (2019). *Čitanjem do (spo)razumijevanja*. Zagreb: Ljevak.

Peti-Stantić, A. (2009). *Užitak čitanja: intelektualna razbibriga i/ili intelektualna potreba*. U: Javor, R. (ur.), *Čitanje – obaveza ili užitak* (str. 5–8.). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Stričević, I. (2009.) *Čitanje u kontekstu školskih i narodnih knjižnica: uloga knjižnica u poticanju funkcionalnog čitanja i čitanja iz užitka*. U: Javor, R. (ur.), *Čitanje – obaveza ili užitak* (str. 41–49.). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Udruga „Portić“. (2024). [citirano: 2024-08-02]. Dostupno na: <https://www.udruga-portic.hr/index.php/aktivnosti/origami-ucenje-kroz-igru>

Zovko, M. (2011). *Važnost čitanja*. U: Zadravec, T. (ur.), XXIII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske (str. 27–33.). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.